

Borkó Tamás*

Eltérő háttérű nyersanyagban gazdag országok növekedésének fenntarthatósága a főbb nemzetközi indexek fényében

A tanulmány arra keres választ, hogy eltérő háttérű, de bizonyos nyersanyagok jelentősége és nettó exportja szempontjából meghatározó országok teljesítményének különbözőségét, a nyersanyagbőségből eredő hátrányok vagy előnyök dominanciáját milyen tényezők magyarázhatják. Ehhez a főbb ismert nemzetközi versenyképességi és intézményi indikátorokat hasznosítjuk. A tanulmány fő következtetése, hogy a nyersanyaggazdaságok sikeres és fenntartható növekedésében megkülönböztető jelentőséggel bír a piaci hatékonyság, az üzleti környezet minősége, az innovatív képesség, a kormányzati, piaci és jogi intézmények minősége és hatékonysága, a korrupció alacsony szintje, valamint a politikai és polgári szabadságjogok megléte.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: O13, O17, Q32

Kulcsszavak: nyersanyagátok, kereskedelmi szerkezet, fenntartható növekedés, intézmények

Közismert az a nézet, amely szerint, ha valamiben bőség van, akkor az egyben jó is. Ha csak a mikroökonómiában ismert *Gossen* I. törvényét vesszük, hogy az egymást követő pótlólagos jószágegységek elfogyasztása a teljes haszon egyre kisebb mértékben történő növekedéséhez vezet, akkor hiába rendelkezünk nagy mennyiségű habos süteménnyel, annak elfogyasztása akár káros is lehet. A példa erős leegyszerűsítése a valóságnak, de jól demonstrálja a köztudatban meglévő téves gondolkodás lehetőségét.

A paradoxon a tanulmány tárgya szempontjából az, hogy bizonyos országok, amelyek jelentős nyersanyagvagyonnal rendelkeznek, többnyire nem tudnak élni ezen előnyösnek látszó adottságaikkal. Ezt az ellentmondást a szakirodalom *nyersanyagátoknak* nevezi.

A hetvenes évektől rendkívül termékeny diskurzus eredményeként, a nemzetközi szakirodalom és a nevesebb folyóiratok egységesek abban, hogy a jelenség létezik. Azonban a természeti erőforrások által okozott növekedési problémák okait, az azokat kialakító hatásmechanizmusokat, a hatásmechanizmusokat befolyásoló tényezőket illetően nincs konszenzus. A vitáknak gyakorlatilag két tudományterület ad otthont. Egyrészt a közgazdaságtan, amely modellezéssel és e modellek relevanciájának tesztelésével igyekszik magyarázatokat lelteni. Másrészt, az interdiszciplináris elemeket beemlenni szándékozó politikai

* Borkó Tamás az ICEG European Center közgazdasági kutatóintézet munkatársa, a Debreceni Egyetem Közgazdasági Karának „Globalizáció, versenyképesség és regionalitás” Doktori Iskolájának hallgatója, e-mail címe: tborko@icegcz.hu, borkota@freemail.hu

gazdaságtan, amely ugyan rendkívül sok magyarázatot talál, de következtetéseinek empirikus tesztelése gyengébb lábakon áll.

Ez a tanulmány egyszerű kísérlet arra, hogy bizonyos nem túl komplikált módszertan alapján kiválasztott nyersanyagtermelő országok teljesítményét áttekintse és értékelje, valamint valószínűsítse a teljesítmények különbözőségét magyarázó tényezőket. Ehhez a legismertebb, nemzetközi szervezetek által számított versenyképességi és egyéb intézményi indikátorok közreműködését vesszük igénybe.¹

A tanulmány ennek megfelelően a következő tartalmi tagolást követi. Rövid irodalmi tekintéssel igazoljuk a nyersanyagátok jelenségének létezését. Utána a kutatás szempontjából releváns főbb tényezőkkel kapcsolatos jelentősebb munkák ismertetése következik. A dolgozat tartalmilag második részében kiválasztásra kerülnek a tanulmány vizsgálatának tárgyaként szereplő országok, utána pedig ezen országok elmúlt negyed évszázados, különböző mutatók, indikátorok általi értékelését és teljesítményének besorolását tesszük meg. A tanulmány rákövetkező fejezete a főbb nemzetközi versenyképességi és intézményi indexeinek segítségével vizsgálja azokat a megkülönböztető tényezőket, amelyek az eltérő teljesítmények, a nyersanyaggazdagságból eredő előnyök vagy hátrányok megvalósulásához vezettek. Az elemzés a következtetések megfogalmazásával zárul.

Nyersanyagátok – létező fenyegetés a gazdasági és a politikai folyamatokra

Létezik a köztudatban egy olyan prekonceptió, hogy azok az országok, amelyek gazdagok nyersanyagban, szerencsések, mivel az ilyen típusú tényezők birtoklása látszólag pozitív korrelációban van egy nemzet jólétével és gazdasági növekedésével. Ezzel szemben a tapasztalat és az empirikus szakirodalom azt mutatja, hogy azok az országok, amelyek jelentős mennyiségű természeti erőforrással rendelkeznek, gyakran kerülnek olyan helyzetbe, hogy nem tudják kezelni különleges adottságaikat. Sőt, rosszul használják fel specifikus sajátosságaikat, nem hatékonyan költik el a nyersanyagok értékesítéséből származó jövedelmeiket, rossz növekedési pályára állítják a gazdaságukat, egyoldalúvá teszik gazdaságuk szerkezetét.

Az ún. nyersanyagátok (*resource curse*) arra az ellentmondásra utal, mikor a nyersanyagbőség zavarában egyes országok kevésbé gyorsan növekednek, mint azok, amelyek nem rendelkeznek szignifikáns mennyiségű nyersanyaggal. Erre a nem szokványos, a hétköznapi gondolkodásnak ellentmondó jelenségnek számtalan oka lehet és ennek megfelelően a közgazdaságtan és a politikai gazdaságtan több iskolája és annak tudományos gondolkodói jelentős figyelmet fordítanak e tényezőkre, hatásmechanizmusok vizsgálatára. A kutatások kiterjednek szinte minden jelentősebb nyersanyagra (fosszilis energiahordozók, szén, fa, gyémánt, termőföld stb.), és gyakorlatilag a világ minden régiójának országaira. Ross (1999) az addig ismert irodalom összegzésével kimondja, hogy szerinte biztosnak tekinthető, hogy azok az országok, amelyek jelentős nyersanyagvagyonnal rendelkeznek, kevésbé jól teljesítenek, mint a nyersanyagszegények, de ugyanakkor nincs abban egyetértés, hogy milyen okok magyarázzák ezt.

¹ A tanulmányhoz használt adatbázist 2007 szeptemberében zárták le.

Először azokat a kutatásokat és eredményeket tekintjük át, amelyek azt hivatottak bizonyítani, hogy maga a nyersanyagátok jelensége létezik, azaz ténylegesen igaz az, hogy azok az országok, amelyek valamilyen nyersanyaggal bőségesen el vannak látva potenciálisan inkább hátrányokkal, mint előnyökkel szembesülnek.

Sachs és Warner (1995) bemutatták, hogy 1971 és 1989 között, azok a gazdaságok, amelyek magas GDP-arányos nyersanyagexporttal rendelkeztek, lassabban növekedtek. *Auty és Mikesell* (1998) arra a következtetésre jutottak, hogy empirikusan bizonyított: míg a nyersanyagban gazdag országok lassú gazdasági növekedést vagy stagnálást mutattak, addig a nyersanyagban szegényeket jobb gazdasági teljesítmény, gyorsabb növekedés jellemezte. *Sachs és Warner* (1999) hét latin-amerikai ország vizsgálatán keresztül arra az eredményre jutott, hogy a nyersanyag szerepének áremelkedés, vagy más okokkal magyarázott növekedése számos esetben az egy főre eső bruttó nemzeti termék csökkenéséhez vezet. A „nyersanyag-boom” kevésbé járult hozzá a hosszú távú növekedési ütem növeléséhez, többnyire inkább akadályozta azt. Ugyanez a témában igen termékeny szerzőpáros, (*Sachs és Warner 2001*) tanulmányában kimutatta, hogy az 1970-es évek elejétől a nyersanyagban gazdag országok majdnem kivétel nélkül stagnáltak. Azt is bizonyították továbbá, hogy a nyersanyaggal bőségesen ellátott államok következképpen drága országok, és így az exportvezérelt növekedési pályára nem tudnak ráállni. *Auty* (2001a) szerint, a nyersanyaggal nem rendelkező országok növekedése kevésbé hajlamos az összeomlására, mint a nyersanyagban gazdag társaiké, valamint hogy 1960 és 1990 között a nyersanyagban szegény országok egy főre eső jövedelme kétszer-háromszor nagyobb ütemben növekedett, mint a nyersanyagban gazdag társaik. *Gylfasson* (2001) keresztmetszeti adatokon bizonyította, hogy az elsődleges szektor (nyersanyag) foglalkoztatásból való részesedése fordítottan arányos az egy főre jutó bruttó nemzeti termék növekedésével. *Stijns* (2005) empirikus kutatásában árnyalva a képet bizonyította, hogy míg a termőföld bősége negatívan hat a növekedés szinte összes általa vizsgált tényezőjére, addig a szén, a kőolaj, a földgáz és egyéb nyersanyagok esetében az egyes növekedési tényezőket negatívan és pozitívan is befolyásolhatja.

Hozzá kell azonban tenni, hogy a módszertani alapok meghatározásával, vagyis, hogy kit tekintünk nyersanyagban gazdagnak, hogy ezt milyen mutatóval definiáljuk, valamint, hogy milyen országokat veszünk be a vizsgálatba, jelentősen lehet manipulálni az eredményeket. Erre több szerző is felhívja a figyelmet. (*Rosser 2006; Arezky és van der Ploeg 2007*) Az eltérő módszertani elemek használatának szemléltetésére egy példa: *Sachs és Warner* (1995) GDP-arányos nyersanyagexport-mutatójával, *Stijns* (2005) gyakorlatilag ugyanazt a vizsgálatot lefolytatva, de a termelési szintekkel és a nyersanyagtartalmakkal mérve a nyersanyaggazdagságot, nem találta szignifikánsnak növekedésre kifejtett hatást.

Lehetséges okok, átglyűzési csatornák és eredmények

A lehetséges okok, hatásmechanizmusok tekintetében azonban nagyobb változatosság figyelhető meg. *Ross* (1999) összegző tanulmányában áttekinti a legfontosabb makrogazdasági és politikai típusú okokat. A négy közgazdaságtani tényező között az elsődleges árak cserearányának romlását, a nemzetközi árupiacok törékenységét és ingadozásait, a nyersanyag- és a nem nyersanyagágazatok gyenge kapcsolódását és a holland betegséget említi.

A politikai tényezők között olyan fogalmak kapnak helyet, mint a kognitív várakozások², illetve a társadalmi³ és az állam-központú magyarázatok⁴. A politikai gazdaságtani okok arra keresik a választ, hogy a nyersanyag-exportáló országok kormányzatai miért menedzselik gazdaságukat olyan rosszul?

Rosser (2006) a közgazdasági szakirodalom kritikus áttekintésével hét csoportba sorolja a nyersanyagátok jelenségét kutató, magyarázó gondolkodást: a tisztán közgazdasági magyarázatok és mechanizmusok; a viselkedés-lélektani megközelítések, amelyek a politikai szereplők érzelmi és irracionális viselkedésére helyezik a hangsúlyt; a racionális cselekvés megközelítések, amelyek a politikai szereplők önérdékkövető magatartására koncentrálnak; az államközpontú magyarázatok, amelyek az állam természetét helyezik középpontba; a társadalmi tőke megközelítések, ahol a társadalmi kohézió meghatározó; a strukturalista megközelítések, amelyek a társadalmi csoportok szerepét és a társadalmi-gazdasági szerkezetet kutatják; és végül, de nem utolsósorban a radikálisok irányzatok, amelyek a külső szereplők, intézmények és struktúrák felelősségét hangsúlyozzák.

A közgazdaságtani magyarázatok azokat a csatornákat, hatásmechanizmusokat mutatják be, amelyek a makrogazdasági rendszerben kifejtve hatásukat növekedési problémákat okoznak. A politikai gazdaságtani magyarázatok, pedig gyakorlatilag a kormányzatok e makrogazdasági hatásokat kezelő képességének hiányát, illetve hatásmechanizmusainak felerősítését, súlyosbítását fogják össze. Ross (1999) szerint ugyan a közgazdasági jellegű magyarázatok jobban teszteltek, az absztrakció magas foka miatt ezek kevésbé relevánsak, mint a politikai gazdaságtani magyarázatok, amelyek viszont éppen nagyobb bonyolultságuk miatt nehezen tesztelhetőek.

Az egyik legtermékenyebb vita az *intézmények* szerepét taglalja a nyersanyaggazdaság átokként vagy áldásként való megjelenésében.

Sachs és Warner (1995) empirikus eredményei szerint az intézmények szerepe nem meghatározó a nyersanyagátok esetében, vagyis a korreláció gyenge. Szembeszáll ezzel Mehlum *et al.* (2005) szerzőtriójának következtetése, nevezetesen az, hogy a jól teljesítőket és a rosszul teljesítőket éppen az intézmények minősége különbözteti meg. Alexeev és Conrad (2005) érdekes következtetésre jut az intézmények vonatkozásában. Szerintük a jelentős nyersanyag-ellátottság mellett az országok növelni tudják egy főre jutó nemzeti terméküket anélkül, hogy közben az intézmények fejlődjenek, valamint a nyersanyagban szegény országok esetében az intézmények és a GDP között pozitív korreláció van. Ezekből az következik, hogy a nyersanyaggazdaság rossz hatással van az intézményekre – konzerálja azokat.

Arezky és van der Ploeg (2007) elemzésükben két fontos következtetésre jutottak. Egyrészt önmagában a jó intézmények létezése nem garantálja a nyersanyagátok elkerülését. Legalább annyira fontos a nagyobb gazdasági nyitottság és az ezt támogató gazdaságpolitikák (kereskedelempolitika) megléte. Ezt gyakorlatilag már Auty (2001a, b) is kiemelte, hogy a sikeres, nyersanyagban gazdag országok többek között a követett kereskedelempolitika és a globális gazdaság felé mutatott kereskedelmi nyitottságban is megkülönböztethetők.

² A kognitív várakozások a politikai döntéshozók rövidlátásán keresztül fejtik ki negatív hatásukat.

³ A társadalmi gyökerű magyarázatok szerint a nyersanyag növekvő szerepe az exportban képessé tesz bizonyos iparágakat, osztályokat és érdekcsoportokat, hogy a nemzetgazdasági növekedést gátló politikai és gazdaságpolitikai döntéseket kényszerítsenek ki.

⁴ Az államközpontú magyarázatok szerint a nyersanyag-szektorok fellendülése gyengíti az állami intézményeket és azok működési hatékonyságát.

Ami a kereskedelmet és az exportot illeti, *Auty* (2001b) rávilágít, hogy a nemzetközi szakirodalom szerint azok a nyersanyagban gazdag országok minősülnek sikeresnek, amelyek képesek voltak időben csökkenteni nyersanyagtól való függőségüket, gazdaságukat és exportstruktúrájukat úgy tudták átalakítani, hogy közben jelentős és fenntartható ütemű gazdasági növekedést tudtak produkálni. *Isham et al.* (2003) szerint, ahogy az országok exportstruktúrájuk alapján haladnak az ipari termékeket exportálóktól a vegyes exportstruktúrájú és a nyersanyagot exportálókon át a mezőgazdasági exportáló országok felé, egyre nő az ország kiszolgáltatottsága a nemzetközi eseményeknek, s növekszik a gazdaság sérülékenysége is. Az exportkoncentráció *Lederman és Maloney* (2003) szerint – legyen az a Herfindalh-index vagy a természeti erőforrások teljes exportból való részesedése által mérve – negatívan korrelál a növekedéssel. Ezért mindenképpen fontos elem az, hogy milyen mértékben sikerül egy ország esetében csökkenteni az export szerkezetének koncentrációját.

Isham et al. (2003) ezzel kapcsolatban azt is állítja, hogy az exportstruktúra azon kívül, hogy hatással van a gazdaságra, a politikai-társadalmi intézmények fejlődését is befolyásolja, ami szintén visszahat a gazdasági fejlődésre.

Országok kiválasztása, közös pontjainak meghatározása

Első lépésben kiválasztásra kerülnek azok az országok, amelyeknek jelentős szerepük van a kőolaj, földgáz, szén és azok feldolgozott termékeinek világpiacán.⁵ Ezt a jelentős szerepet 2004-es UNCTAD forrásból származó nettó export adatok alapján határozzuk meg.⁶ Ebben az évben 20 ország nettó exportja haladta meg az 1 milliárd dollár értéket, amit az 1. mellékletünk támaszt alá.

Mivel a tanulmány szempontjából elvégezni kívánt vizsgálathoz a kijelölt 20 tagú országcsoporthoz túl nagy, ezért további szűkítést kell elvégeznünk. Ehhez a GDP nominális értékét alapul véve a 20-as csoportot 10-esre szűkítjük azáltal, hogy csak a 100 milliárd dollár értéket meghaladó éves bruttó nemzeti termékű országokat tekintjük a további vizsgálat tárgyának.

A harmadik és végső fázisban a 10 fős csoportból kiszűrjük azokat a gazdaságokat, amelyek döntően fejlett gazdaságok, Norvégia kivételével, amely mint kontrolltényező a mintánkban marad. Ezek után a következő országok kerülnek kiválasztásra: *Indonézia, Malajzia, Norvégia, Oroszország és Venezuela*. Ezzel egy olyan csoporthoz jutottunk, amelynek gazdasági szerepe viszonylag jelentős, a nyersanyagok fontos szerepet töltenek be a gazdaságukban, és így Afrikán kívül minden jelentős földrész megjelenik a vizsgálatban. A különbségek, mind kulturális, intézményi, fejlettségbeli szempontból nagyok. De ez kedvező az általános és uniformizálható következtetések szempontjából.

⁵ SITC 3 termékcsoport – Ásványi fűtőanyag, kenőanyag és hasonló anyag, ahol 32. szén, koks és brikett, 33. kőolaj, kőolajtermék és hasonló anyag, 34. természetes és mesterséges gáz, 35. villamos energia.

⁶ A világ összes országára az UNCTAD rendelkezik ingyenesen hozzáférhető adatokkal, de csak a 2004-ig. Az adatok frissessége nem jelenthet gondot, hiszen hosszú távú folyamatokat vizsgálunk.

Kőolaj-, földgáz- és szénpozíció és a fontosabb árak változása

A kiválasztott országok mindegyike jelentős tényező a kérdéses három nyersanyag vonatkozásában. Erről tanúskodik a 2. melléklet is, amely a készleteket, a termelési adatokat és a fogyasztást mutatják. 2005-ös *EIA* adatok alapján, így a legnagyobb kőolajtartalékkal Venezuela és Oroszország rendelkezik (egyenként a világ összes tartalékának 6,6% és 6,2%-át birtokolva), Norvégia (0,8%) és Malajzia előtt (0,3%). A termelési adatok már kevésbé szóródnak, és ez alapján már Oroszország a vezető (12,1%). Oroszország, Venezuela és Norvégia termékmennyiségben kifejezett nettó exportja a fogyasztást jelentősen meghaladó termelést jelez.

A földgázkészletek nagyságát tekintve, ha Oroszországot (26,6%) kivesszük, a négy másik ország a világ készleteinek 1,3-2,4%-át birtokolja. A világ termeléséből azonban ez utóbbi országok nagyobb mértékben részesednek, mint azt készleteik indokolnák. Venezuela kivételével mindannyian nettó exportőrök.

A szén vonatkozásában az elérhető adatok alapján Norvégia és Malajzia szerepe elenyésző. Ezen a piacon tulajdonképpen csak Oroszország szerepe meghatározó. Indonézia az, amely még mérhető (2,9%) részesedéssel bír a világ széntermelésében. (Az elemzés szempontjából így a szén elveszti vizsgáldásunk fókuszát.)

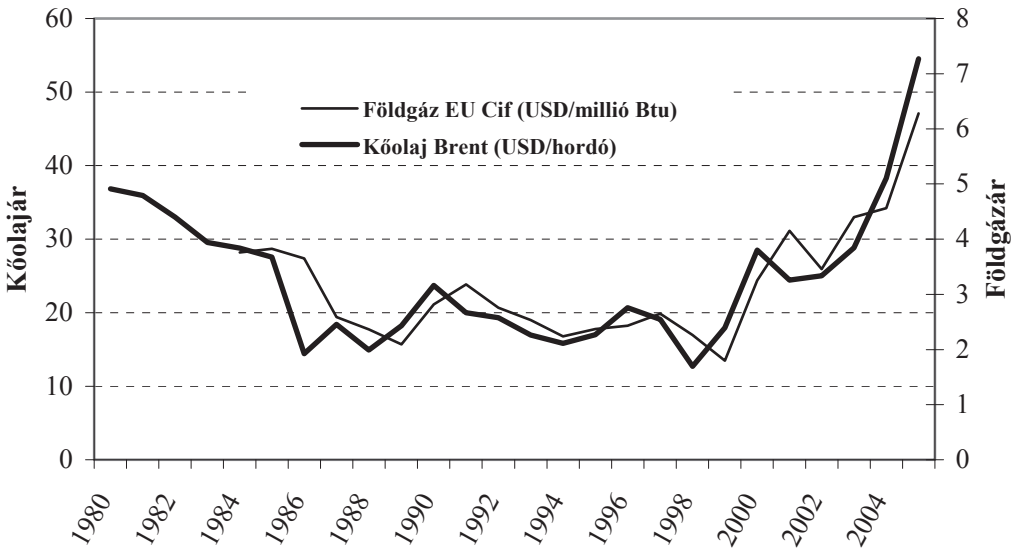
Az 1. melléklet alapján látható, hogy a fenti erőforrások jelentős exportbevételi források, a nettó export GDP-hez viszonyított aránya pedig elsősorban Oroszország, Norvégia és Venezuela esetében rendkívül magas.

Az éppen kiválasztott SITC 3 termékcsoport vizsgálatát az is indokolja, hogy az olaj és a gáz speciális természeti erőforrások (*point-resources*), sok szempontból sajátosan viselkednek. *Isham et al.* (2003) emeli ki azt, hogy a legtöbb patológiai tényező elsősorban az említett természeti erőforrások kapcsán merül fel.

A kiválasztott országokat és fő nettó export termékcsoportot érintő fontosabb árváltozásokat az első ábra mutatja be, az elmúlt 24 évre. Ebből kiderül, hogy a nyersanyagok árai követik egymást, és ez igaz a szénárakra is. Az 1980-as évek végétől a nyersanyagárak csökkenő trendet mutattak, ami kb. 1998-1999-ig tartott, utána meredek emelkedés volt megfigyelhető.

1. ábra

A kőolaj és a földgáz árának alakulása, 1980–2005

Forrás: BP, EIA

Az árváltozások áttekintése azért bír jelentőséggel, mert a kereslet-kínálati viszonyokon keresztül jelzik a piaci folyamatok alakulását.

Országok teljesítményének vizsgálata és sikerességének megítélése

A fentieknek megfelelően a tanulmány az 1980 és 2004 között növekedési ütemeket és az exportszerkezet alakulását teszi vizsgálat tárgyává a kiválasztott országcsoport tekintetében.

A növekedési ütemek tekintetében Indonézia és Malajzia teljesítménye kiemelkedő, hiszen mind a két átlagszámítási módszer alapján a két ázsiai ország mutat jelentősebb éves átlagos növekedést az időszak alatt.⁷ Oroszország helyzete specifikus abban az értelemben, hogy az ország a tervgazdasági rendszerből érkezett és a 90-es évek elején súlyos átalakulási válságot élt át. Az Oroszországra kiszámított átlag csak a 1991–2006-os időszakra vonatkozik, ami azonban ismerve a Szovjetunió utolsó évi növekedési problémáit, valószínűleg felülbecslése lenne a 27 éves teljesítménynek.

⁷ Hozzá kell tenni, hogy ezen országok alacsony fejlettségi szintről indultak.

1. táblázat

Az 1980–2006 közötti éves átlagos növekedési ütemek alakulása

	A átlag	B átlag	egy főre jutó GDP (PPS) 2006/1980 (%)
Indonézia	5,0	8,7	4,75
Malajzia	6,2	13,7	5,23
Norvégia	3,0	4,1	3,93
Oroszország*	1,5	1,1	1,66
Venezuela	2,1	2,5	1,93

*1991–2006 Megjegyzés: Az A átlag számtani átlag alapján, míg a B átlag változatlan áras időszak végi és időszak eleji GDP hányadosának évek számával elosztott eredménye.

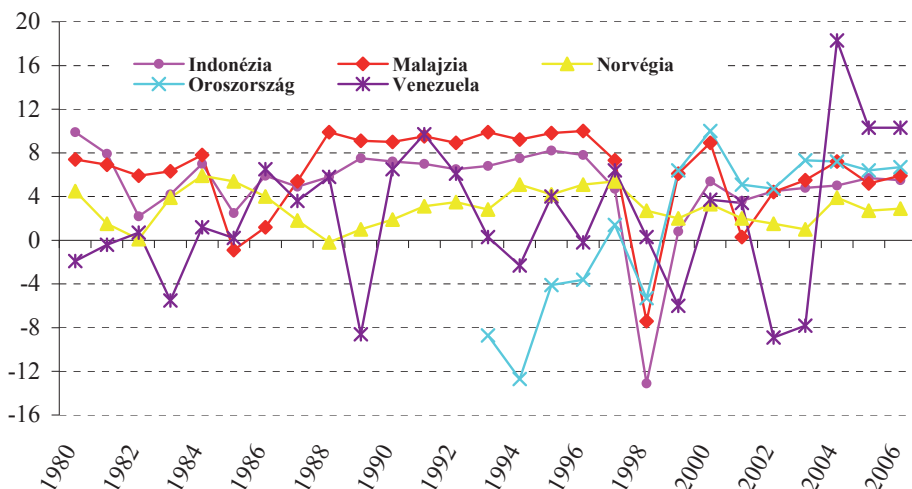
Forrás: IMF, saját számítások

Az első táblázatból az is kiderül, hogy a 27 év alatt Malajzia több mint ötszörösére, Indonézia közel ötszörösére, Norvégia közel négyszeresére emelte egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számított bruttó nemzeti termékét, szemben az igen szerény eredményekkel rendelkező Oroszországgal (1,7) és Venezuelával (1,9).

Ha megtekintjük a reálnövekedési mutatók grafikus összevetését, amelyet a 2. ábra szemléltet, képet kapunk a növekedési ütemek ingadozásáról, fenntarthatóságáról. Így leszámítva a 1998-as pénzügyi válság okozta növekedési visszaesést, Indonézia és Malajzia stabilan és magas növekedési ütemekkel fejlődött. Norvégia, fejlettségéhez mérten szintén. E három ország gyakorlatilag recessziós évek nélkül vésztele át az elmúlt negyed századot. Ezzel szemben Oroszország, de elsősorban Venezuela rendkívül ingadozó, szélsőséges növekedési ütemeket produkált 1980 és 2006 között.

2. ábra

Növekedési ütemek alakulása 1980–2006 (%)

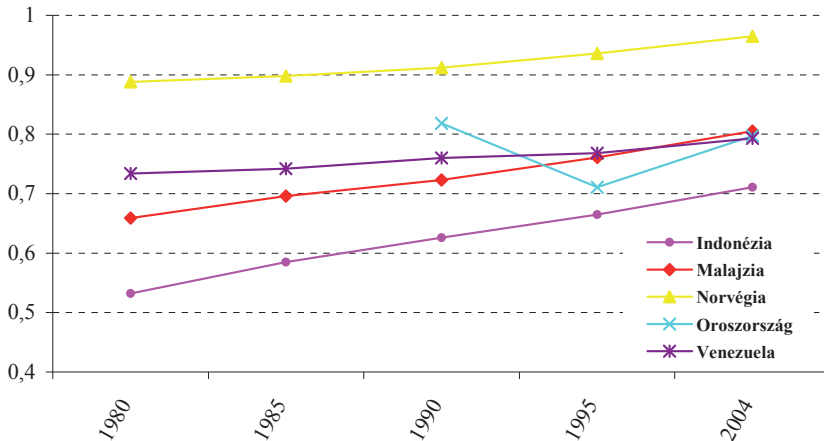

Forrás: IMF

De, hogy ne csak a megszokott növekedési mutatókat vegyük be az országok teljesítményének megítélésébe⁸, érdemes néhány gondolatot szentelni az UNDP emberi előrehaladás HDI-mutatójának is⁹ (lásd 3. ábra).

3. ábra

Az emberi előrehaladás mutató alakulása, 1980–2004

Megjegyzés: Oroszország esetében 1990-től állnak rendelkezésre adatok

Forrás: (UNDP 2006)

E mutatószámok alapján jól látható, hogy a leggyorsabb ütemben Indonézia és Malajzia tudta javítani pozícióját. Venezuela pedig igen gyenge teljesítményt tudhat magáénak. Oroszország adatai a már említett történelmi és gazdasági átalakulás következtében nem ítélték meg egyértelműen. A helyreállított gazdasági növekedés után azonban sikerült visszatérni a Szovjetunió összeomlása előtti szintre (lásd 2. táblázat).

2. táblázat

Az emberi előrehaladási mutatók alakulása, 1980–2004

Abszolút változás	1980	1990	2004	2004–1980	2004–1990
Indonézia	0,532	0,626	0,711	+0,179	+0,085
Malajzia	0,659	0,723	0,805	+0,146	+0,082
Norvégia	0,888	0,912	0,965	+0,077	+0,053
Oroszország	–	0,818	0,797	–	-0,021
Venezuela	0,734	0,76	0,793	+0,059	+0,033

Forrás: (UNDP 2006), saját számítások

⁸ Az egyes országok hagyományos egy főre jutó GDP szerint elfoglalt pozíciója és a HDI alapján számított rangsorban meglévő helyezése közt akár jelentősebb eltérések is lehetnek.

⁹ Human Development Index (HDI) az emberi előrehaladás három dimenziójának értékeléséből származó mutató 177 országra számítva. A három dimenzió: élethossz és egészség (várható élettartam); tudás és képzettség (írastudók és az egyes oktatási szintekre beiratkozottak aránya); valamint életszínvonal (vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó bruttó nemzeti termék). Az index számításnak módjáról bővebben: http://hdr.undp.org/hdr2006/statistics/indices/hdi_calculator.cfm

A nyersanyagátoknak nevezett jelenség elemzése szempontjából azonban célszerű megvizsgálni az országok exportstruktúrájának változását, ami sokat elárul arról, hogy mennyire sikerül egy adott országnak kilépni az ún. nyersanyagkelepcéből (*staple trap*), amely együtt jár a nyersanyagexporttól való függőség növekedésével, a versenyképes exportorientált feldolgozóipar elsorvadásával.

Ehhez a legjobb összehasonlítható adatokat az UNCTAD nyújtja, amely a világ összes országára az egyes egységes kereskedelmi termékcsoportok szerinti bontásban megadja azok teljes exportból való százalékos részesedését. Az 1980 és 2004 közötti időszakra rendelkezésre álló adatokat az öt országra a 3. melléklet egész oldalas táblázata tartalmazza. A számok alapján jól látható, hogy mind az öt ország esetében az üzemanyagok (SITC 3) termékcsoport szerepe kiemelkedő. Érdekes azonban a termékcsoport-részesedések dinamikájának alakulását megfigyelni.

Indonézia harmadolta az üzemanyagok termékcsoportjának exporton belüli jelentőségét, viszont a gyakorlatilag nem létező feldolgozóipari exportját teljes exportjának több mint felére tornászta fel.

Malajziának sikerült megfelelnie az üzemanyagok exportjának részesedését. Fontos megemlíteni azonban, hogy nem csak üzemanyagok, de mezőgazdasági nyersanyagok részesedése minimálisra csökkent. Ezzel szemben feldolgozóipari exportjának teljes export-hoz viszonyított aránya közel megháromszorozódott.

Norvégia adatai azonban nem olyan kedvezőek, hiszen 1980-ról 2004-re az üzemanyagok exportjának részesedése 48,8%-ról 63,6%-ra nőtt, párhuzamosan a feldolgozóipari export részesedésének 31,1%-ról 18,8%-ra való csökkenésével. Így talán a norvég teljesítmény is más megítélés alá eshet.

Oroszország vonatkozásában adatok csak a 1996 óta állnak rendelkezésre. Ezen évtized alatt az orosz üzemanyag export közel 10 százalékponttal nőtt, és immár a teljes export több mint feléért felelős. A feldolgozóipari export lassú de biztos térvesztése szintén megfigyelhető.

Végül Venezuela a változatlanságot tükrözi, hiszen 1985 és 2004 között az amúgy is magas üzemanyag export függőségét (80%) kis mértékben, 4 százalékponttal, és ami érdekes, feldolgozóipari exportjának részesedését is 2 százalékponttal, 11,3%-ra növelte.

Ha megtekintjük az 1. melléklet utolsó oszlopát, amely a nettó üzemanyag (SITC3) nettó exportját a GDP-re vetíti, kiderül, hogy bizony a nyersanyagok szerepe visszaszorult, elsősorban Indonézia és Malajzia esetében és a nettó export valószínű hozzájárulása a GDP termeléséhez is kisebb lett. Mivel e termékcsoport nettó exportjának nagysága függ a hazai gazdaság által elfogyasztani képes nyersanyag nagyságától, az adott gazdaság ipari fejlettségének egyik mérőszáma az elfogyasztani képes üzemanyagok mennyisége.¹⁰

A növekedési, emberi előrehaladási mutatók és az exportszerkezet alakulásának áttekintése alapján tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy a két ázsiai és részben a norvég példa tűnik sikeres és fenntartható növekedésű országnak, szemben Venezuelával. Oroszország teljesítménye nehezen megítélhető a rendelkezésre álló adatsorok hiányossága és rövidsége miatt, azonban a rossz gazdasági és politikai rendszer működése és működtetése nem mentesítheti az országot a kedvezőtlen besorolástól. Venezuela gazdasága pedig egy a változatlanságban lemaradó gazdaság benyomását kelti.

¹⁰ Hozzá kell azonban tenni, hogy nyersanyagban gazdag országok esetén fennáll a nem hatékony erőforrás-felhasználás lehetősége.

Az eltérések tényezői a főbb versenyképességi indexek alapján

Ezen eltérő eredmények háttérének vizsgálatához a tanulmány a legismertebb nemzetközi indexek segítségét veszi igénybe. E versenyképességi, korrupciós és politikai rendszereket megítélő indexek rámutathatnak a legfontosabb közgazdasági, szociális és politikai tényezőkre, amelyek magyarázhatják az eltérő teljesítményeket.

A tanulmány először az öt országot a *World Economic Forum* által számított *Global Competitiveness Indexe (GCI)* és annak részindexei alapján vizsgálja (lásd 4. melléklet). A GCI-mutató alapján Norvégia (12), Malajzia (26) és Indonézia (50) helyezése kedvező, míg Oroszország (62) és Venezuela (88) mutatója és helyezése gyengébb.

De az elemzés szempontjából az érdekes, hogy e mutatószámok milyen részteljesítményeken alapulnak a versenyképesség alapkövetelményei, a hatékonysági és innovatív tényezők vonatkozásában, amelyeket az index számításakor 9 pillér alkot. Ezek láthatók a melléklet táblázatában is.

Ha Norvégiát tekintjük, ebben az országban egyértelműen az intézményi környezet fejlettsége, a makrogazdasági fundamentumok és a felsőoktatás, képzés helyzete a húzóerők. Malajziában az intézményi környezet, az infrastruktúra, a piaci hatékonyság és a kedvező innovatív képesség biztosít jó alapot a kedvező gazdasági teljesítmény megvalósítására. Indonéziában az átlagos indexhez képest a piachatékonyság és az innovatív tényezők szerepe meghatározó. Oroszország esetében, ugyan a makrogazdasági mutatók kedvezőek, a szovjet időkből örökölt felsőoktatási színvonal is relatíve megfelelő, de a többi tényezőben jelentős elmaradások vannak. A sereghajtó Venezuela, hasonlóan Oroszországhoz katasztrofális intézményrendszerrel, hasonlóan stabil makrofundamentumokkal, alacsony piachatékonysággal és innovatív tényezőkkel rendelkezik.

A *World Economic Forum Global Competitiveness Index-e* alapján kiderül, hogy a piacok hatékony működése, az üzleti környezet minősége, az innovatív képesség, valamint az intézmények minősége meghatározó az egyes teljesítmények különbözőségében.

Ha az lausanne-i székhelyű *International Institute of Management Development (IMD)* versenyképességi rangsora alapján (*World Competitiveness Scoreboard*) ez a sorrend anynyiban változik, hogy Norvégia (13) és Malajzia (23) után Oroszország (43) következik, majd Indonézia (55) és Venezuela (56)¹¹ (lásd 5. melléklet). Az IMD számításai szerint ezen öt ország közül Indonézia és Venezuela egyértelmű leszakadó országok, ha az 1. helyezett Amerikai Egyesült Államokhoz viszonyítunk 1997–2007 között. Ezzel szemben elsősorban Oroszország, másodsorban Malajzia és Norvégia felzárkózást mutattak a versenyképesség terén az elmúlt évtizedben (*IMD 2007*).

A melléklet adatai azonban a teljes indexben elfoglalt helyezést alakító résztényezők szerepére is rámutatnak arra, hogy az első Norvégia például korántsem tudott olyan kedvező képet mutatni a makrogazdasági fundamentumok tekintetében, mint Malajzia. A másik három ország is inkább romló teljesítményt mutat. A kormányzati hatékonyság tekintetében Norvégia gyakorlatilag kiváló, míg Malajzia fejlettségéhez képest kedvező eredményeket tudhat magának. Oroszország, Indonézia és Venezuela ezen a téren is inkább egymáshoz

¹¹ A mutatót négy nagy csoport szerint több mint 200 kritérium alapján számolják. A négy csoport: gazdasági teljesítmény, kormányzati hatékonyság; üzleti környezet és infrastruktúra. Az index egyik gyengesége, hogy csak 55 országra számíthat. Több információért a mutató számításának módszertanát illetően lásd: <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/methodology.pdf>

közel álló teljesítményt mutatnak. Az üzleti hatékonyság terén a norvég és maláj teljesítmény egymással vetekedő, míg a másik három ország esetében fokozatosan romló és elég rossz helyezést biztosító. Végül az infrastruktúra vonatkozásában Norvégia egyértelműen a világ élvonalába tartozik, Malajzia relatíve kedvező stabil pozícióval bír. A három másik ország pozíciója e tényező vonatkozásában jelentősen elmarad és fokozatosan romlik.

A IMD indexe alapján a sikeres Norvégiát és Malajziát elsősorban a makrostabilitás és az üzleti hatékonyság terén elért különbségek jellemzik. A norvég sikert a malájtól egyértelműen az infrastruktúra fejlettsége különbözteti meg. Az oroszokat viszont a két másik sereghajtó országtól az infrastruktúra örökölt fejlettsége és a kormányzati hatékonyság relatíve jobb mutatója különbözteti meg.

Összességében, az *International Institute of Management Development (IMD) World Competitiveness Indicator-a* alapján kevésbé egyértelműen, de a kormányzati és üzleti-piaci hatékonyság azok a tényezők, amelyek döntően befolyásolják az eredményekben megfigyelhető különbségeket.

Az eltérések tényezői más, döntően intézményi indexek alapján

Papyrakis és Gerlagh (2004) szerint egy nyersanyagtermelő ország, amely szenved a korrupciótól, az alacsony beruházásoktól, a protekcionista gazdaságpolitikától, az alacsony oktatási színvonalától, valószínűleg nem fog hasznot húzni természeti vagyonából a kedvezőtlen indirekt hatások miatt. *Sala-i-Martin és Subramanian* (2003) alapján, főleg az olyan nyersanyagoknál, mint az olaj és a gáz, a korrupció a megrekedt intézményfejlődés valódi okozója.

A *Transparency International* korrupciós indexe *Corruption Perception Index (CPI)* alapján (lásd 6. melléklet, illetve 4. ábra), egyértelműen látszik hogy Norvégia kiemelkedő ezen a téren, míg Malajziai közepes mutatószámaival viszonylag jó helyet foglal el, ami jelentősen elválasztja e két országot a másik három gazdaság utolsó harmadban lévő rendkívül magas korrupciós mutatóitól.

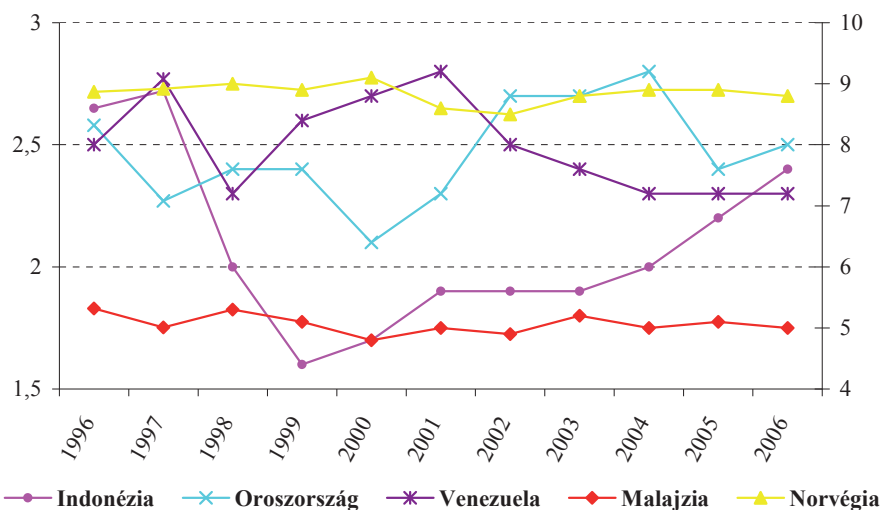
A *Transparency International* mutatója szerint a korrupció alacsony szintje egyértelműen meghatározó eleme a nyersanyagokból származó előnyök kiaknázásának. Igaz, ebben a tényezőben igazán csak Norvégia és részben Malajzia van meggyőző pozícióban.

A korrupció nagysága egy országban tehát mindenképpen meghatározó elem, hiszen az állam erejét, törvényes előírások mentén történő működését befolyásoló tényező. *Epifanova* (2007) orosz szerző tanulmányában kiemeli, hogy a korrupció az állami kudarcok egyik fő tényezője, az állami szerepvállalás egyik gyenge pontja, ami arra vezet, hogy a közösségi források hatékony felhasználása és elosztása nem biztosított. Azt is írja, hogy a korrupció növekedésre gyakorolt hatása nem bizonyított, de biztosra vehető a belterjesség, vagyis a verseny és a konkurencia hiánya.

Ross (2001) azt állítja, hogy a nyersanyagátok egyik komponense a „tekintélyelvűség szabály” (*authoritarian rule*), vagyis az, hogy a kőolajszektor túlzott befolyása egy ágazatban a demokrácia kárára változhat, hiszen arra ösztönzi egy ország vezetőit, hogy az extra jövedelmek elköltése mellett korlátozzák a demokratikus intézmények működését. *Damania és Buite* (2003) szerint a politikai verseny megléte vagy hiánya, valamint a politikai változások

4. ábra

A Transparency International korrupciós indexének alakulása, 1996–2006

Megjegyzés: Indonézia, Oroszország és Venezuela a bal tengelyen, míg Malajzia és Norvégia a jobb tengelyen
 Forrás: Transparency International

költségei egy adott országban kulcsszerepet játszanak a nyersanyag átokként vagy áldásként való megtestesülésében.

A *Freedom House, Freedom in the World* demokráciaindexé a politikai jogokat egy 0–40 skálán, míg a polgári jogokat egy 0–60 skálám mozgó indexpárossal méri.¹² (Lásd 7. melléklet) A politikai rendszer szabadságát minősítő mutatók kissé árnyalják a képet, hiszen a szinte tökéletesen szabad Norvégia után az utóbbi évek jelentős változásain átesett Indonézia áll, elsősorban a politikai jogok területén elfoglalt előkelő helyével. Ezzel szemben Malajzia szinten minden részmutató esetében Venezuela mögött teljesít, hiszen mind a politikai szabadságok, mind a polgári jogok vonatkozásában rosszul teljesít. Oroszország minden mutató vonatkozásában sereghajtó és az utóbbi néhány évben, elsősorban a politikai jogok területén jelentős visszalépést ért el. Végül az utolsó, a politikai rendszereket minősítő *Freedom House, Freedom in the World* mutatói alapján a politikai és polgári szabadságjogok is meghatározó és megkülönböztető jelentőséggel bírnak.

Ezen eredmények valamilyen szinten és inverz módon alátámasztani látszanak a Ross (2001) kutatásának eredményét, miszerint az olaj negatívan hat a demokratikus jogokra, intézményekre (a demokráciára) és ráadásul ez a hatás a nyersanyaggazdag országok között a szegényeknél erősebben érvényesül, mint a gazdagoknál.

Ezek alapján – belátva a rendelkezésre álló adatok idősorainak rövidegét – elmondható, hogy a demokratikus feltételek megléte csak Norvégia esetében magyarázzák az értékelésben elfoglalt kedvező pozíciót.

¹² 0 politikai jogok hiánya, 40 teljes politikai szabadság, míg a másik mutatónál 0 a polgári jogok hiánya, 60 a polgári jogok teljes megléte. További módszertani leírásért lásd: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=35&year=2006>

Következtetések

A tanulmány arra a kérdésre próbált választ találni, hogy mi magyarázhatja az eltérő intézményi, kulturális, gazdasági, fejlettségi háttérű nyersanyagban gazdag 5 ország (Indonézia, Malajzia, Norvégia, Oroszország és Venezuela) elmúlt negyed évszázados teljesítményét 1980 és 2004 között.

Az öt országot ezen időszakai teljesítménye, reálnövekedése, az egy főre jutó bruttó nemzeti termék, az emberi előrehaladás mutatója, valamint az exportszerkezet alakulása alapján való értékelése során jellemeztük. Ezek alapján a két ázsiai és a norvég példa tűnik sikeres és fenntartható növekedésű országnak, szemben Venezuelával. Oroszország teljesítménye nehezen megítélhető a rendelkezésre álló adatsorok hiányossága és rövidege miatt, a gazdasági és politikai rendszer rossz működése és működtetése azonban (szovjet kísérlet) nem mentesítheti az országot a kedvezőtlen besorolástól. Venezuela gazdasága pedig egy a változatlanágában lemaradó gazdaság benyomását kelti.

A nyersanyagátok kezelésében történt sikeresség értékelése után, a főbb versenyképességi és egyéb intézményi indexek alapján próbáltuk meg a különbségek főbb tényezőit feltárni. E kimerítő vizsgálat alapján, a korlátozottan rendelkezésre álló indexek alapján a következő következtetésekre jutottunk.

A *World Economic Forum Global Competitiveness Index-e* alapján kiderült, hogy a piacok hatékony működése, az üzleti környezet minősége, az innovatív képesség, valamint az intézmények minősége meghatározó az egyes teljesítmények különbözőségében. *International Institute of Management Development (IMD) World Competitiveness Indicator-a* alapján kevésbé egyértelműen, de a kormányzati és az üzleti-piaci hatékonyság döntően befolyásolja az eredményekben megfigyelhető különbségeket. A *Transparency International Corruption Perception Index-e* szerint a korrupció alacsony szintje egyértelműen meghatározó eleme a nyersanyagokból származó előnyök kiaknázásának. Ebben a tényezőben igazán csak Norvégia és részben Malajzia van meggyőző pozícióban. Végül az utolsó, a politikai rendszereket minősítő *Freedom House Freedom in the World* mutatói alapján a politikai és polgári szabadságjogok is meghatározó és megkülönböztető jelentőségűek. A következtetések robusztusságát gyengíti az indexek rövid időszakokra rendelkezésre álló adatai, az indexek számításának folyamatos módszertani változásai.

A tanulmány abban egyezik az ismertett irodalom következtetéseivel, hogy nem kérdőjelezi meg az intézményi feltételek jelentőségét. A hozzáadott értéket, a választott országokon végrehajtott vizsgálati módszertanon túl az adja, hogy a globalizációs folyamatok felé irányuló nyitottság és rugalmasság (külkereskedelmi diverzifikáltság) és a fontos intézményi faktorok (üzleti, kormányzati hatékonyság, piacok működése, korrupció alacsony szintje, politikai szabadság) egymással párhuzamosan és egymást erősítve teszik lehetővé a nyersanyagok bőségéből származó lehetőségek kihasználását és a gazdaság fenntarthatóságának irányába tett elmozdulást.

A fenti következtetések sejtetni engedik, hogy az intézmények megváltoztatásának lehetősége elsősorban a gazdaság exogén feltételekre való érzékenységét meghatározó tényezők módosításában rejlik. Ez jelentős módosulást eredményez a relatív árakban, ami pedig végül elvezethet – koránt sem biztosan – az intézményi környezet fokozatos és kedvező változásához. Ennek kiváló példái a jó időben és jó ütemezésben végrehajtott malajziai és indonéz kereskedelmi és pénzügyi liberalizáció.

Hivatkozások

- Abedin, Mahani Zainal (2001): *Competitive industrialization with Natural Resource Abundance: Malaysia*. In: Auty, Richard M. (szerk.): *Resource Abundance and Economic Development*, Oxford University Press, Oxford, 3–16.
- Alexeev, Michael – Conrad, Robert (2005): *The Elusive Curse of Oil*. Terry Sanford Institute for Public Policy Working Papers Series, SAN05-07.
- Arezky, Rabah – van der Ploeg, Frederick (2007): *Can the Natural Resource Curse Be Turned Into Blessing? The Role of Trade Policies and Institutions*. IMF Working Paper, WP/07/55.
- Auty, Richard M. (2001a): *Introduction and Overview*. In: Auty, Richard M. (szerk.): *Resource Abundance and Economic Development*. Oxford University Press, Oxford, 3–16.
- Auty, Richard M. (2001b): *Conclusions: Resource Abundance, Growth Collapses, and Policy*. In: Auty, Richard M. (szerk.): *Resource Abundance and Economic Development*. Oxford University Press, Oxford, 315–328.
- Auty, Richard M. – Mikesell, Raymond F. (1998): *Sustainable Development in Mineral Economies*. Clarendon Press, Oxford.
- British Petrol (2006): *Statistical Review of World Energy*. Június. Letöltés helye: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2006/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2006.pdf
- Damania, Richard – Bulte, Erwin (2003): *Resources for Sale: Corruption, Democracy and the Natural Resource Curse*. Center for International Economic Studies, Discussion Paper, 0320.
- Energy Information Administration (2006): *Country Analysis Brief, Russia*. <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/pdf.pdf>
- Epifanova, N. (2007): *Iszledovanije korrupcii na osnovu metodov ekonomitseskoj teorii*. Voprosi Ekonomiki, 1. sz.
- Gylfasson, Thorvaldur (2001): *Nature, Power and Growth*. Scottish Journal of Political Economy, 48. évf., 5. sz., 558–588.
- IMD (2007): *The Big Shake Up! The Race is on to catch up with the US*. Press Release, 10. május. Letöltés helye: <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/PressRelease.pdf>
- Isham, J., Woolcock, M., Pritchett, L., Busby, G. (2003): *The Varieties of Resource Experience: How Natural Resource Export Structures Affect the Political Economy of Economic Growth*. Middlebury College Economics Discussion Paper, 03-08, április. Letöltés: <http://www.middlebury.edu/services/econ/repec/mdl/ancoec/0308.pdf>
- Lederman, Daniel – Maloney, William F. (2003): *Trade Structure and Growth*. World Bank Policy Research Working Paper, 3025, április. Letöltés helye: http://www-wds.worldbank.org/servert/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/05/23/000094946_03051304193088/Rendered/PDF/multi0page.pdf
- Mehlum, H., Moene, K., Torvik, R. (2006): *Institutions and the Resources Curse?* The Economic Journal, 116, január, 1–20.
- Papyrakis, Elissaios – Gerlagh, Reyer (2004): *The Resource Curse Hypothesis and its Transmission Channels*. Journal of Comparative Economics, 32, 181–193.
- Ross, Michael L. (1999): *The Political Economy of Resource Curse*, World Politics, január, 297–322. Letöltés helye: <http://www.polisci.ucla.edu/faculty/ross/paper.pdf>
- Ross, Michael L. (2001): *Does Oil Hinder Democracy?* World Politics, április, 325–361. Letöltés helye: <http://www.polisci.ucla.edu/faculty/ross/doesoil.pdf>
- Rosser, Andrew (2006): *The Political Economy of the Resource Curse: A Literature Survey*. Institute of Development Studies Working Paper, 268.
- Sachs, Jeffrey D. – Warner, Andrew M. (1995): *Natural Resource Abundance and Economic Growth*, NBER Working Paper, 5398.
- Sachs, Jeffrey D. – Warner, Andrew M. (1999): *The Big Push, Natural Resource Booms and Growth*. Journal of Development Economics, 59. évf., 43–56. oldal.
- Sachs, Jeffrey D. – Warner, Andrew M. (2001): *Natural Resources and Economic Development, The Curse of Natural Resources*. European Economic Review, 45, 827–838.

- Sala-i-Martin, Xavier – Subramanian, Arvin (2003): *Addressing the Natural Resource Curse: An Illustration from Nigeria*. Columbia University, Department of Economics Discussion Paper, 0203-15.
- Stijns, Jean Philippe C. (2005): *Natural Resources Abundance and Economic Growth Revisited*. Resources Policy, 30, 107–130.
- UNDP (2006): *Human Development Report 2006*. Published for the United Nations Development Programme. Letöltés helye: <http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR06-complete.pdf>

1. melléklet

**A 20 legnagyobb nettó exportőr a SITC 3 termékcsoportban,
2004 (milliárd USD)**

Rangsor nettó export szerint	Ország	NEX*	GDP	NEX/GDP
1	Oroszország	88,84	581,4	15,28
2	Norvégia	49,08	250,1	19,63
3	Kanada	33,36	978,0	3,41
4	Venezuela	31,84	110,1	28,92
5	Algéria	31,32	84,6	37,02
6	Katar	16,13	20,4	79,09
7	Omán	11,38	24,3	46,84
8	Ausztrália	8,03	637,3	1,26
9	Malajzia	7,98	118,3	6,75
10	Kolumbia	5,90	97,7	6,04
11	Argentína	4,59	153,0	3,00
12	Ecuador	3,43	30,3	11,33
13	Jemen	3,24	12,8	25,35
14	Szíria	3,12	24,0	13,01
15	Indonézia	3,06	257,6	1,19
16	Bahrein	2,72	11,0	24,74
17	Dánia	2,70	241,4	1,12
18	Azerbajdzsán	2,57	8,5	30,23
19	Gabon	2,09	7,2	28,98
20	Egyesült Királyság	1,03	2124,4	0,05

*SITC 3 termékcsoport Nettó Export

Forrás: UNCTAD, saját számítás

2. melléklet

**A kiválasztott országok kőolaj, földgáz és szén adatai a készletek,
a termelés és a fogyasztás vonatkozásában (2005)**

Kőolaj	Kőolajtartalék		Kőolajtermelés		Kőolajfogyasztás	
	<i>milliárd hordó</i>	%	<i>millió t</i>	%	<i>millió t</i>	%
Venezuela	79,73	6,6%	154,7	4,0%	25,4	0,7%
Norvégia	9,69	0,8%	138,2	3,5%	9,8	0,3%
Oroszország	74,44	6,2%	470,0	12,1%	130,0	3,4%
Indonézia	4,30	0,4%	55,0	1,4%	55,3	1,4%
Malajzia	4,20	0,3%	36,8	0,9%	22,0	0,6%
<i>Világ összes</i>	<i>1200,7</i>	<i>100,0%</i>	<i>3895,0</i>	<i>100,0%</i>	<i>3836,8</i>	<i>100,0%</i>
Földgáz	Földgáztartalék		Földgáztermelés		Földgázfogyasztás	
	<i>trillió m³</i>	%	<i>millió toe*</i>	%	<i>millió toe*</i>	%
Venezuela	4,32	2,4%	26,1	1,0%	26,1	1,1%
Norvégia	2,41	1,3%	76,5	3,1%	4,0	0,2%
Oroszország	47,82	26,6%	538,2	21,6%	364,6	14,7%
Indonézia	2,76	1,5%	68,4	2,8%	35,5	1,4%
Malajzia	2,48	1,4%	54,0	2,2%	31,4	1,3%
<i>Világ összes</i>	<i>179,83</i>	<i>100,0%</i>	<i>2486,7</i>	<i>100,0%</i>	<i>2474,7</i>	<i>100,0%</i>
Szén	Széntartalék		Széntermelés		Szénfogyasztás	
	<i>millió t</i>	%	<i>millió toe*</i>	%	<i>millió toe*</i>	%
Venezuela	479	0,1%	6,2	0,2%	0,1	0,0%
Norvégia	-	-	-	-	0,5	0,0%
Oroszország	157010	17,3%	137,0	4,7%	111,6	3,8%
Indonézia	4968	0,5%	83,2	2,9%	23,5	0,8%
Malajzia	-	-	-	-	6,3	0,2%
<i>Világ összes</i>	<i>909064</i>	<i>100,0%</i>	<i>2887,2</i>	<i>100,0%</i>	<i>2929,8</i>	<i>100,0%</i>

*toe – tonnes of oil equivalent= olaj-egyenértékes tonna

Forrás: EIA, saját számítás

3. melléklet

**Az egyes országok exportstruktúrájának alakulása,
1980–2004 (export %-a)**

Indonézia	1980	1985	1990	1995	2000	2004
Összes élelmiszercsoport (SITC 0 + 1 + 22 + 4)	7,6	10,0	11,1	11,4	8,9	13,6
Mezőgazdasági nyersanyag (SITC 2 - 22 - 27 - 28)	14,1	6,0	5,1	6,7	3,6	5,6
Üzemanyagok (SITC 3)	71,9	68,6	43,8	25,3	25,2	17,8
Ércek és fémek (SITC 27 + 28 + 68)	3,9	4,3	4,4	6,0	4,9	7,1
Feldolgozóipari termékek (SITC 5 to 8 less 68)	2,3	11,0	35,2	50,5	56,7	55,5
Vegy termékek (SITC 5)	0,4	1,1	2,4	3,3	5,0	6,2
Egyéb feldolgozóipari termékek (SITC 6 + 8 - 68)	1,4	9,3	31,4	38,8	34,4	31,5
Gép és szállítóeszköz (SITC 7)	0,5	0,5	1,4	8,4	17,3	17,9
Malajzia	1980	1985	1990	1995	2000	2004
Összes élelmiszercsoport (SITC 0 + 1 + 22 + 4)	15,0	17,4	11,7	9,5	5,5	8,0
Mezőgazdasági nyersanyag (SITC 2 - 22 - 27 - 28)	30,9	18,3	13,7	6,1	2,6	2,4
Üzemanyagok (SITC 3)	24,7	31,5	18,3	7,0	9,6	11,6
Ércek és fémek (SITC 27 + 28 + 68)	10,2	5,3	2,1	1,3	1,0	1,1
Feldolgozóipari termékek (SITC 5 to 8 less 68)	18,8	27,2	53,9	74,7	80,4	75,4
Vegy termékek (SITC 5)	0,6	1,1	1,6	3,0	3,8	5,6
Egyéb feldolgozóipari termékek (SITC 6 + 8 - 68)	6,7	7,4	16,5	16,6	14,0	15,3
Gép és szállítóeszköz (SITC 7)	11,5	18,7	35,7	55,1	62,5	54,6
Norvégia	1980	1985	1990	1995	2000	2004
Összes élelmiszercsoport (SITC 0 + 1 + 22 + 4)	6,6	5,7	6,9	8,3	6,4	5,6
Mezőgazdasági nyersanyag (SITC 2 - 22 - 27 - 28)	2,6	1,9	2,1	1,5	0,7	0,6
Üzemanyagok (SITC 3)	48,8	53,8	47,8	47,3	63,9	63,6
Ércek és fémek (SITC 27 + 28 + 68)	10,5	8,7	10,1	8,7	6,1	6,9
Feldolgozóipari termékek (SITC 5 to 8 less 68)	31,1	29,7	32,4	26,7	18,4	18,8
Vegy termékek (SITC 5)	5,8	5,7	6,3	3,1	2,6	3,0
Egyéb feldolgozóipari termékek (SITC 6 + 8 - 68)	13,2	10,3	12,2	10,3	6,7	7,0
Gép és szállítóeszköz (SITC 7)	12,1	13,7	13,9	13,3	9,2	8,8

Oroszország	1980	1985	1990	1996	2000	2004
Összes élelmiszercsoport (SITC 0 + 1 + 22 + 4)	-	-	-	1,8	1,2	1,4
Mezőgazdasági nyersanyag (SITC 2 - 22 - 27 - 28)	-	-	-	3,3	3,1	3,0
Üzemanyagok (SITC 3)	-	-	-	43,1	51,3	50,2
Ércek és fémek (SITC 27 + 28 + 68)	-	-	-	9,9	9,1	7,6
Feldolgozóipari termékek (SITC 5 to 8 less 68)	-	-	-	26,1	22,2	21,0
Vegyí termékek (SITC 5)	-	-	-	5,9	4,8	4,4
Egyéb feldolgozóipari termékek (SITC 6 + 8 - 68)	-	-	-	13,1	11,5	11,6
Gép és szállítóeszköz (SITC 7)	-	-	-	7,0	5,9	5,0
Venezuela	1980	1985	1990	1995	2000	2004
Összes élelmiszercsoport (SITC 0 + 1 + 22 + 4)	-	3,2	1,9	2,8	1,5	0,8
Mezőgazdasági nyersanyag (SITC 2 - 22 - 27 - 28)	-	0,1	0,4	0,1	0,2	0,1
Üzemanyagok (SITC 3)	-	80,0	80,1	76,3	86,1	84,4
Ércek és fémek (SITC 27 + 28 + 68)	-	7,5	7,4	6,6	3,3	3,3
Feldolgozóipari termékek (SITC 5 to 8 less 68)	-	9,2	10,2	13,7	8,8	11,3
Vegyí termékek (SITC 5)	-	1,6	1,8	4,1	2,8	2,5
Egyéb feldolgozóipari termékek (SITC 6 + 8 - 68)	-	7,0	6,7	6,8	4,9	6,9
Gép és szállítóeszköz (SITC 7)	-	0,6	1,7	2,8	1,1	1,9

Megjegyzés: az egyes kategóriák között átfedések lehetnek, így a kategóriák összegeként a 100%-ot meghaladó értéket is kaphatunk, Forrás: UNCTAD

4. melléklet

**Az WEF GCI versenyképességi indexe
és részindexei öt országra, 2006**

		Norvégia	Malajzia	Indonézia	Oroszo.	Venezuela
GCI	<i>Helyezés</i>	12	26	50	62	88
	Érték	5,42	5,11	4,26	4,08	3,69
I. Alapkövetelmények	<i>Helyezés</i>	6	24	68	66	85
	Érték	5,96	5,44	4,41	4,43	4,19
1. Intézmények	<i>Helyezés</i>	6	18	52	114	125
	Érték	5,71	5,12	4,04	2,97	2,38
2. Infrastruktúra	<i>Helyezés</i>	19	23	89	61	84
	Érték	5,41	5,09	2,72	3,52	2,78
3. Makrogazdaság	<i>Helyezés</i>	5	31	57	33	26
	Érték	5,8	4,97	4,52	4,95	5,11
4. Egészségügy és alapoktatás	<i>Helyezés</i>	10	42	72	77	53
	Érték	6,93	6,58	6,35	6,29	6,48
II. Hatékonysági tényezők	<i>Helyezés</i>	13	26	50	60	84
	Érték	5,38	4,89	4,12	3,91	3,4
5. Felsőoktatás és képzés	<i>Helyezés</i>	9	32	53	43	78
	Érték	5,64	4,8	4,25	4,44	3,63
6. Piachatékonyság	<i>Helyezés</i>	16	9	27	60	110
	Érték	5,16	5,24	4,93	4,2	3,53
7. Technológiai készültség	<i>Helyezés</i>	15	28	72	74	77
	Érték	5,32	4,64	3,17	3,1	3,02
III. Innovatív tényezők	<i>Helyezés</i>	21	22	41	71	96
	Érték	4,95	4,91	4,07	3,55	3,14
8. Üzleti környezet	<i>Helyezés</i>	19	20	42	77	91
	Érték	5,3	5,29	4,53	3,83	3,48
9. Innováció	<i>Helyezés</i>	18	21	37	59	96
	Érték	4,59	4,53	3,6	3,28	2,8

Forrás: WEF

**Az IMD WCI versenyképességi rangsorának alakulása
öt országra, 2002–2006**

IMD WCS	2002	2003	2004	2005	2006
Norvégia	14	15	17	15	12
Malajzia	24	21	16	28	23
Oroszország	44	54	50	54	54
Indonézia	47	57	58	59	60
Venezuela	46	59	60	60	61
Gazdasági teljesítmény	2002	2003	2004	2005	2006
Malajzia	29	25	16	8	11
Norvégia	10	16	26	27	20
Venezuela	47	57	60	59	56
Oroszország	41	52	54	57	59
Indonézia	42	51	55	60	61
Kormányzati hatékonyság	2002	2003	2004	2005	2006
Norvégia	14	15	17	15	10
Malajzia	19	14	16	26	20
Oroszország	44	52	40	46	44
Indonézia	46	56	54	53	51
Venezuela	47	59	60	60	61
Üzleti hatékonyság	2002	2003	2004	2005	2006
Norvégia	19	20	27	20	16
Malajzia	24	18	13	25	20
Oroszország	43	56	52	55	53
Indonézia	49	57	58	59	57
Venezuela	45	58	60	57	59
Infrastruktúra	2002	2003	2004	2005	2006
Norvégia	8	7	11	10	8
Malajzia	31	31	30	34	31
Oroszország	35	47	43	46	51
Venezuela	45	54	55	56	58
Indonézia	48	59	60	60	61

Forrás: IMD

6. melléklet

**A Transparency International CPI korrupciós mutatójának
alakulása öt országra, 1996–2006**

Ország	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996
Norvégia	8,8	8,9	8,9	8,8	8,5	8,6	9,1	8,9	9,0	8,92	8,87
Malajzia	5,0	5,1	5,0	5,2	4,9	5,0	4,8	5,1	5,3	5,01	5,32
Oroszország	2,5	2,4	2,8	2,7	2,7	2,3	2,1	2,4	2,4	2,27	2,58
Indonézia	2,4	2,2	2,0	1,9	1,9	1,9	1,7	1,6	2,0	2,72	2,65
Venezuela	2,3	2,3	2,3	2,4	2,5	2,8	2,7	2,6	2,3	2,77	2,5

Megjegyzés: az index egy 0-10 skálán értelmezhető, ahol 0 a teljes korrupciót, míg 10 a korrupció teljes hiányát jelzi

Forrás: Transparency International

7. melléklet

**A Freedom House mutatóinak alakulása öt országra,
2003–2006**

2006	Politikai jogok	Polgári szab.	Státus	A	B	C	D	E	F	G
Norvégia	1	1	szabad	12	16	12	16	12	16	16
Indonézia	2	3	szabad	11	13	6	11	8	7	9
Malajzia	4	4	részben szabad	6	7	6	10	6	6	9
Venezuela	4	4	részben szabad	10	8	5	11	7	5	8
Oroszország	6	5	nem szabad	3	5	3	8	6	4	6

	Politikai jogok (0-40)					Polgári szabadság (0-60)				
	2003	2004	2005	2006	2003-2006	2003	2004	2005	2006	2003-2006
Norvégia	40	40	40	40	0	60	60	60	60	0
Indonézia	26	25	29	30	4	32	34	34	35	3
Venezuela	26	26	25	23	-3	32	32	34	31	-1
Malajzia	17	17	19	19	2	25	28	30	31	6
Oroszország	17	16	10	11	-6	25	25	25	24	-1

Megjegyzés: a) Politikai jogok: A választási folyama szabadsága; B politikai pluralizmus és részvétel szabadsága; C kormányzati működés. b) Civil szabadságok: D vallásszabadság; E egyesülési, társulási, gyűlekezési jogok; F jogrend; G egyéni autonómia és jogok. A teljes indexek az egyes részmutatók összeadásával adódnak.

Forrás: Transparency International

